

Biblija i svjedočanstva iskopanih Babilonskih i Asirskih spomenika.

Nadamo se, da će najnovija iskopavanja započeta na babilonskim mjestima u Ur-u i Kish-u otkriti veoma važnih tekstova. Između svih arheoloških iznašašća tekstovi su baš nazanimljiviji. U Palestini pak nijesu našli gotovo nikakvih, bilo da Hebreji nijesu voljeli takovih natpisa, bilo da su njihovi rukopisi na koži ili pergamentu propali. To je doista velika šteta, jer bi nekoliko stranica posve autentičnog teksta moglo lako stalno riješiti takova pitanja, o kojima učenjaci neprestano raspravljaju.

U asirskim i babilonskim tekstovima, što su ih učenjaci nedavno otkrili, posebnim su marom tražili i upravo grozničavo proučavali podatke, koji se tiču biblije. Čim su bili odgonenuti ljetopisi i drugi povjesnički tekstovi kraljeva ninivitskih i babilonskih, pitali su se, da li se slažu ili ne slažu sa poviješću biblijskom, i da li svjedoče u prilog ispunjenju židovskih proročanstva.

Spomenici, što nam ih je pružila asiriologija, imaju tu prednost, što su većinom gotovo istodobni onim događajima, koje spominju, a nijesu ih ni promijenili prepisivači u potonjim prepisima. Napisani u slovima klinovim (u obliku klinova ili čavala) ili na kamenu ili na ilovači, što su je po tom ispekli u peći ili osušili na suncu (tablete ili ploče, cilindri ili valjci, prizme), ostali su zakopani u pijesku, pa ih danas opet nalazimo u dosta čitljivom obliku, ali su na žalost često razdrobljeni i osakaćeni.

Kako su kraljevi asirski ponovno učestvovali u raznim palestinskim događajima, njihovi natpisi spominju kraljevstvo izraelsko i judejsko kao i susjedne narode Amon, Moab, Edom, Filisteje, Tir i Sidon, Damask, pa i druge gradove i zemlje Male Azije te više njihovih kraljeva. Među kraljevima izraelskim i judejskim spominju se Omri, Ahab, Jehu, Menahem, Facej, Ozej, Ahaz, Ezekijas, Manases. Osim toga navode ti spomenici svu silu povjesničkih i zemljopisnih pojedinosti, koje upotpunjuju i potvrđuju izvještaj nadahnutih pisaca izraelskih. Djela grčkih povjesničara Herodota, Ktezije i drugih izgubila su mnogo od svoje vrijednosti, otkako su suočena tim spomenicima. Nasuprot pak bibliji je ugled porastao s te strane, kako to učenjaci složno priznaju.

Ovi su stari profani tekstovi u mnogim tačkama govorili u prilog bibliji protiv tvrdnja raznih racijonalističkih pisaca Kuenen-a, Renan-a, Wellhausen-a, Winckler-a. Francuski prevodilac »kritične povijesti starozavjetnih knjiga« od holandskog pisca Abrahama

Kuenena već je g. 1879. priznao: »Klinovi su tekstovi, u koliko ima mnogo dodirnih tačaka između povijesti asirske i povijesti hebrejske, pružili također neočekivanih otkrića, koja raznim dokazima gospodina Kuenena oduzimaju dokaznu moć. Kako moderna znanost brzo napreduje, sâm se je g. Kuenen dao skloniti, da je u nekim stvarima preinačio svoje stare nazore...« Prije svih drugih tekstova otkriše, odgonenuše, prevedoše i objelodaniše historijske tekstove. U popularnim spisima služili su se njima; stoga su i bolje poznati, pa nam se ne treba toliko kod njih zadržati. Religiozni tekstovi, pjesme epičke, himni, neke vrste psalama, prošnje, uroci pružaju građu za mnogostruko korisno i zanimljivo isporođivanje sa donekle sličnim spisima zbirke biblijskih knjiga. Ipak valja se ovdje ograditi protiv zlorabe veoma općenite. Ima više takovih asiriologa, koji sudeći bez dvojbe, da su čisto arheološka istraživanja odviše suh posao te zanimaju premalen broj čitatelja, nađuše lako sredstvo, kako bi svratili na sebe pažnju velikih masa: smiono, bez dovoljne spremne, bacaju se na polje povijesti religijâ, izrabljuju bibliju, tumačeći je po volji svojoj, te nalaze u njoj sve više usiljenih sličnosti. Evo

nekoliko primjera.

Godine 1872. engleski asiriolog Juraj Smith razveselio nas je prekrasnim otkrićem: u tabletama knjižnice Asurbanipalove, nade-nim u Ninivi, odgonenuo je stari babilonski izvještaj o potopu, u kojem je bilo više crtica nalik na izvještaj prve knjige Mojsijeve, pomenice ono mjesto, gdje junak, spašen iz potopa na lađi, pušta najprije goluba, po tom lastavicu, napokon gavrana, kako bi se uvjerio o tome, da li su vode popustile; golub se i lastavica povratise, gavran se ne vrati. Ima tu više zajedničkih tačaka nedvojbenih, koje dopuštaju zaključak o srodstvu jedne i druge predaje; ali biblijski izvještaj bezmjerno nadilazi asirsku priču po svojoj religioznoj i moralnoj vrijednosti.

Otkrili su i drugih odlomaka autentičnih o istom predmetu. Takova su otkrića dakako uzbudila silno oduševljenje, pa su i drugi diletantni istraživaoci htjeli da se proslave objelodanjenjem istovrsnih tekstova; te u tamnim ili osakaćenim tekstovima tvrdili su da su našli pravih divota. Tako je asiriolog Hilprecht preveo tobožnju »najstariju recenziju pripovijesti o potopu«, pa odanle izvodi razne zaključke o postanku jedne od onih predaja, koje su zabilježene u prvoj knjizi Mojsijevoj. No tumačenje se njegovo oslanja na skup sumnjivih nagađanja.

U novije je vrijeme Stephen Langdon (Oxford) odgonenuo i objelodanio *epopeju sumerijsku o raju, potopu i padu čovječjem* (Filadelfija, 1915.). Asiriolog Ch. Violleaud preveo je na francuski jezik (Paris. 1919.) znatno promijenjeno novo izdanje ovoga spisa. Evo

glavnih crtica ove pjesme prema prijevodu g. Langdona: 1. Opis Dilmun-a, to jest, zemlje, koja bi imala biti raj zemaljski. — 2. Opis jednog potopa. — 3. Tagtug, čovjek izbavljen iz potopa, bio je proklet, jer je jeo od nekoga ploda. Osam je bića višega reda stvoreno, da mu priteku u pomoć i da poprave zla, koja su se na nj oborila.

No drugi učenjaci raznih zemalja baš u najvažnijim tačkama nijesu pristali na tumačenje g. Langdona. U ovom se tekstu radi valjda samo o nastavanju kraja Dilmuna, koji do onda ne bijaše naseljen, pa zato i slobodan od zala roda ljudskoga. Na mjesto zatornog potopa, govori se tu po svoj prilici o dobrotvornom natapanju, koje daje plodnost toj zemlji. Po gotovo nigdje se na tom spomeniku nije našlo traga o spomenu zabranjena kakova ploda. U kratko dakle: ne spominje se *ni raj, ni potop, ni pad ljudski*.

Drugdje g. Langdon voli se služiti izrazima kršćanskog jezika, da većma zasladi svoje prijevode ovih starih poganskih tekstova: Spominju se tu »anđeli čuvari«, »Djevica — Majka«, »Mater Dolorosa«; a nekoliko stranica dalje vidimo, da je božica »Djevica«, o kojoj govori, velika zaštitnica prostitucije.

Prema istome piscu biblijska Eva značila bi »preživjelu staru božicu majku semitsku«, i osim toga božicu »ofidijsku«, ili božicu -zmiju. Takove tobožnje »rezultate« oslanja pisac na fantastična nagađanja, na samovoljne analogije (sličnosti), na etimologije veoma sumnjive; s početka upotrebljava čedne izraze »valjda«, »vjerojatno«, »čini se«; a nekoliko stranica poslije, bez ikakva novoga dokaza, prikazuje tobože čiste definitivne tvrdnje i izvjesne zaključke! Tom se metodom služi taj pisac u više svojih djela, a kraj svega tog misli on, da ima pravo tužiti se na bogoslove. On tvrdi, da »mržnja bogoslova ostaje vazda strašilo asiriologâ« (*The odium theologicum ever remains the nightmare of Assyriologists . . .* « *The Expository Times*, siječanj 1916. str. 165.). Asiriolozi, koji ostaju na svom polju te neprijateljskim ili nespretnim načinom ne provaljuju na područje religije, nemaju se ničega bojati od bogoslova. Pa ni bogoslovi nemaju se čega bojati od profanih tekstova, ako se bude dokazao siguran izvor njihov, i budu doista znanstveno protumačeni.

Nada u Mesiju vlastito je svojstvo naroda izraelskoga. Pa ipak koliko su puta mislili, da su tu nadu otkrili kod Egipćana ili kod Asiraca i Babilonaca! Prošlo je tom tek malo godina, kad su egiptolozi A. H. Gardiner i A. Wiedemann pokazali, kako su se proročanstva mesijanska, što su ih Lange, Eduard Meyer, Maspero i Breasted u nekim egipatskim tekstovima gledali, oslonila isključivo na usiljena tumačenja i na hipoteze bez jedrog dokaza. Opis sjajnog kraljevstva preveć su lakoumno smatrali slikom zlatnoga doba mesijanskoga. Napose su neki gledali savršen opis mesijanskog doba u pismu, što ga je neki dvoranin upravio jednom kralju asirskom (po svoj prilici Asurbanipalu). To pismo u hiperboličkim izrazima slavi blagodati,

što ih je nova vladavina donijela zemlji. Radi se tu o dobroj upravi, o godinama, za kojih je vladala pravednost, o obilnim kišama, o sretnoj trgovini! Oslobadaju se uznici, bolesnici oživljuju; gladni se nasićuju, mršavi debljaju, goli se zaodijevaju haljinama. Starci, žene i djeca, svi su zadovoljni. Nu ove sjajne i prekomjerne pohvale upravlja kralju jedan dvoranin, koji iza toga moli za jednu milost! K tomu je pisac toga lista od drugud poznat kao laskavac, koji laskajući pada u najpodliji servilizam. Napokon ta slika jednog doba blagostanja nema nijednog obilježja, koje bi označilo mesijansku nadu kao takovu, kakvu je vidimo kod proroka izraelskih. Kod onog dvoranina radi se o *sadašnjem dobru*; u Izraelu se radi o *obećanju* ili *nadi općenitog* jednog *budućeg* kraljevstva. Mesijansko je blagostanje pridržano *pravednicima*, ima trajati *na sve vijek*e, protezati se *na sve narode*, osigurati *pravednost i mir*. O tom nema traga u pismu asirskog dvoranina njegovu kralju. A ništa također ne pokazuje, da drugi dijele mnijenje ovog dvoranina.

G. Langdon, koga smo prije spomenuli, zadovoljava se također posve neodređenim idejama i posve površnim sličnostima, da konstatuje mesijanizam kod Babilonaca i Sumerijanaca trećega tisućljeća prije Isusa Krista (Sumerian Liturgical texts, 1917.).

Ova neskladna slaganja iznakazuju također djela drugih pisaca, koji su izašli na glas kao učenjaci u asiriologiji, ali nemaju naobrazbe filozofske, eksegetične i bogoslovske, da bi primjereno mogli raspravljati o najuzvišenijim pitanjima vjerskim.

G. Zimmern n. pr. htio je da nađe u Sv. Pismu sličnosti sa djelima babilonskih bogova. Usudio se je navesti veliki broj takovih tobožnjih sličnosti ili paralela iz života Gospodina Našega Isusa Krista. U trećem izdanju jedne knjige s natpisom: »*Klinovi natpisi i Stari Zavjet*«, koja je u dva prva izdanja od Eberharda Schrader-a bila nadahnuta posve drugim duhom, ujedno znanstvenim i punim štovanja prema bibliji, G. Zimmern stavlja na čelo raznim stranicama ove sensacionalne natpise: »*Rođenje Kristovo*«. — »*Krist, Otkupitelj svijeta*«. — »*Kralj Otkupitelj*« u tekstovima babilonskim. — *Punina vremena*. — *Krist poslan po svom Ocu*. — *Muka Kristova*. — *Sluga Jahvin*. — *Smrt Kristova*. — *Silazak nad pakao*. — *Uskrsnuće*. — *Uzašašće*« itd.

Ovdje također postupkom, koji se posve protivi znanstvenim metodama, pisac oslanja kategorične tvrdnje i tvrde zaključke *na podatke, što ih je sam priznao kao dvoibene*. Kako je pun predrasuda racijonalističkih te ne priznaje činjenicu objave Božje, ništa ne razumijeva što se tiče vjere Staroga Zavjeta, proročanstava i djela Kristova. Utvara sebi, da tumačenja evolucionistička i naturalistička, koja njega zadovoljavaju, moraju zadovoljiti sav svijet, i usuduje se pisati nezgrapnosti poput ove: »*Što se tiče muka Mesijinih, u koliko pripadaju dogmi mesijanskoj, vanredno je vjerojatno, da prvi izvor*

ove ideje treba tražiti na području mitologije, i to u privremenoj eklipsi jednog boga svijetlog sideralnoga« (l. c. p. 384). Ovdje doista svjetlost znanstvenog uma na ovim stranama doživljuje »privremenu eklipsu« (pomrčanje).

Gledajmo na jednom primjeru, kako se g. Zimmern zadovoljava u ovoj vrsti djelomičnim paralelama i sličnostima, koje su samo izvanjske ili dapače samo prividne i umišljene. On je »otkrio« *slugu Jahvina* (Gospodinova), t. j. patničkog Mesiju 52. i 53. poglavlja Isajina u »patničkom pravedniku« jedne pjesme babilonske veoma znamenite. Ta pjesma prikazuje znamenito lice, oboreno mučnom bolešću, gdje se tuži na svoje boli, što ih ne razumijeva nikako, jer sebe smatra kao pravednika, i misli, da nije zaslužio tu kaznu. Posve naravno, čitajući to, mi mislimo na knjigu *Jobovu*: pravedni Job doživio je također strašnu kušnju, te on ne misli, da se zla, kojima bi on bio kriv. G. Zimmern voli isporučiti pravednika babilonskoga *slugi Jahvinu*, čija karakteristična svojstva on očevidno ignorira. Sluga Jahvin 1. trpi u *zadovoljštinu za grijeh drugih ljudi*; 2. trpi *odano*, a da ne otvori usta svoja na tužbu; 3. Zlostavljaju ga, osuđuju i ubijaju kao *žrtvu nepravednosti ljudske*. Nijedna od ovih bitnih crtica ne nalazi se kod junaka babilonske pjesme.

Mogli bismo navesti mnogo drugih primjera i spomenuti rasprave veoma učenog asiriologa, P. Jensen-a, koji se uvjerio, da je povijest Starog i Novog Zavjeta tobože skup izmišljotina izvađenih iz epopeje Gilgamesh; ili sanjarije Huga Radan-a, koji obrađuje tu specijalnu struku, da svuda »otkriva« Trojstvo u klinovim tekstovima: dovoljno mu je, da se namjeri na broj *tri* i da nađe skupine bogova u triadama (trojicama), pa odmah vidi on Trojstvo kršćansko, što ga po svojoj prilici ne bi mogao ni definovati.

Ni onda, kad bi se našla prava analogija ili sličnost, koja ne bi bila samo površna, među mislima izrečenim u bibliji i u klinovim tekstovima, ne bi trebalo da se požurimo izvodeći snošaj *ovisnosti*. U jednom članku časopisa »Etudes« (ožujak 1903.) istakao sam jednostavni snošaj *sličnosti* između Joba i »patničkog pravednika« babilonskoga. Otac Simon Landersdorfer O. S. B., koji je g. 1911. temeljito proučio ovo posebno pitanje, zaključuje ovo: »Nema nikakva razloga, da priznamo ma koju književnu ovisnost, bilo direktnu, bilo indirektnu, između biblijske knjige Jobove i pjesme babilonske o patničkom pravedniku«.

Isto tako, kad isporidimo zakonik Hamurabijev sa zakonodavstvom Mojsijevim, naići ćemo istina na odredbe slične ili dapače zajedničke, u koliko se to tiče prava vlasništva, kazne za krađu i dužnosti povraćanja te odštete, nadalje zakona o šilu za ognjilo, ženidbe, preljuba itd. Ali nije vjerojatno, da se te sličnosti imaju protumačiti pomoću književnog uzajmljivanja. Babilonci kao i He-

breji spadaju na pleme semitsko; a posve je naravno, da je bilo kod ova dva naroda sličnih običaja. U najboljem slučaju moglo bi se preporučiti kao vjerojatno, da se u nekim točkama prizna neki indirektni i daljnji upliv starijeg zakonodavstva na mlade. (Zakonik Hammurabijev, uređivan oko g. 2000. prije Isusa Krista, kodificirao je običaje, zakone i propise, koji su bili u kreposti pod prijašnjim kraljevima).

Nu ako konstatujemo sličnosti, treba jednako istaknuti i veoma važne razlike. »Kraj svih pobožnih svojih izjava Hammurabi nigdje u tekstu svojih zakona ne očituje želje, da omili Bogu, da vrši prema bližnjemu ne samo pravednost nego i ljubav, koja se svaki čas ističe u Deuteronomiju (5. knjizi Mojsijevoj). Kazat će valjda: Nije to bilo na mjestu. — Neka! Ali možemo također još lakše suditi o uplivu, što ga je u Israelu vršila objava Božja, protumačena po prorocima« (M. J. Lagrange *Revue biblique*, 1903, str. 51). Peta knjiga Mojsijeva potresnim načinom poziva čitatelje na ljubav Božju i bližnjega, te raznim naredbama, koje odišu duhom divne čovjekoljubivosti, brine se za obranu nemoćnika, siromaha, robova, sužnjeva, tuđinaca, udova i siročadi. Posve zabranjuje gadne vježbe, koje su okaljale pogansko bogoštovlje; a njih zakon Hammurabijev ne samo nije odbio nego ih je uključno dopustio.

Sve u svemu: kad ispedimo babilonske i asirske tekstove sa biblijom, treba da budemo na oprezu od nekih nesporezumljenja; jer se učenjacima da gađa: 1. da se varaju u pogledu teksta klinova ili teksta biblijskoga ili jednog i drugoga; 2. da se podavaju kojekakvim utvarama o tobožnjoj analogiji ispredećivanih stvari, da zaboravljaju neke temeljne i bitne razlike, te se isključivo zaustavljaju kod ispraznih površnih sličnosti; 3. da odveć lakoumno sude, da je jedan pisac tobože prepisao ili nasljedovao drugoga, ili da su obadvojica crpli iz zajedničkog izvora, dok se te sličnosti najčešće mogu protumačiti mnogostrukim drugim načinom, bez hipoteze kakva uzajmljivanja.

Završimo praktičnim savjetom: Ne valja se odviše žuriti kod priznavanja i stalnog potvrđivanja odgonenutih tekstova kao sigurnih i definitivnih, po gotovo ne onda, kada tumačenje potječe *samo od jednog* asiriologa. Preporučuje se, da čekamo, dok drugi učenjaci raznih zemalja budu raspravili o tim otkrićima te ih općenito priznali kao autentična i oslonjena na jedre dokaze.

Albert Condamin D. I.

